

Római kori útállomás a Lajvér partján

Majerik Vera – Nicklas Larsson – Redő Ferenc

Majerik Vera (1982) régész, a Forster Központ munkatársa. Kutatási területe a Kárpát-medence vaskora, különös tekintettel a preszkíta és szkíta időszakra, valamint római kori kutatások.

Nicklas Larsson (1974) régész, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa. Kutatási területe Észak- és Közép-Európa őskora, a térinformatika és a természet-tudományi módszerek alkalmazása a régészetben.

Redő Ferenc (1945) régész, szakterülete a császárkori római régészet és numizmatika. Főbb tevékenységi körei: Zala megye római kora, kora császárkori villa feltárása a közép-itáliai San Potito di Ovindoliban, Pannónia éremforgalma.

Legutóbbi írása az *Ókorban*:

Egy belső-pannoniai város: Salla (2005/4).

A lelőhely

2008 nyarától 2009 tavaszáig tartott az a megelőző feltárás, melyet a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai folytattak a mai Lajvérpuszta keleti határában, ahol a Lajvér-patak mederkorrekciójára és egy elkerülő út megépítésére került sor az M6-os autópályához kapcsolódóan.* A lelőhely a Tolnai-dombság és a Sárköz találkozásánál, a Duna felé igyekvő Lajvér-patak völgyének északi oldalán helyezkedik el, kedvező földrajzi adottságokat biztosítva a megtelepedéshez. Ez a terület a római korban Pannónia délkeleti része, Pannonia Inferior tartomány nyugati határa és egyben a Római Birodalom határvidéke volt, Ad Statuas (a római kori Várdomb) és Lugio (a római kori Dunaszekcső) közötti limes-útszakasz feltételezett nyomvonala mentén.

A közelben található római kori emlékek jellemzően a háttér őrizetére rendelt segédcsoport-táborok és őrtornyok. Lelőhelyünk északi szomszédja, Várdomb északi végében őrtorony nyomai sejthetők, a falu közepén lévő magaslaton épült Ad Statuas, a *cohors II Asturum et Callaecorum* castelluma. Az észak–déli irányú dombsort a lelőhelynél szakítja meg a Lajvér patak völgye. A dombság utolsó magaslata, Kerek-hegy eszményi terep volna egy újabb őrtorony számára, amelynek léte még bizonyításra szorul. A patakot átlépve, Köves-pusztán találkozunk újra római kori leletekkel. Itt temetőt és épületeket is talált Wosinsky Mór. Az út Furkó-pusztán át halad Báta irányába, ahonnan őrtoronyról van feliratos adatunk. Segédcsoporttábor csak Dunaszekcsőnél következik, ahol a limesút ismét kiér a Duna partjára.

Valószínűleg a lelőhelytől nyugatra, a Kerek-hegy lábánál futott a limesút, és a közvetlen közelben lehetett a Lajvér-patakon átvezető átkelőhely is. Erre utal az 1980-as években a terület közelében előkerült mérföldkő is, amely Maximinus császár uralkodásának idejére (235–238) keltezhető.

* A feltárásban részt vett Gelencsér Ákos régész, Hatos János, Rác Viktória, Szabó Domán és Szakáll Georgina régésztechnikusok, továbbá egy kiváló ásatási brigád. A leletanyag feldolgozásban végzett munkáért köszönettel tartozunk Gelencsér Ákos, Biller Anna (archeozoológiai vizsgálat), Bertók Gábor (légifotó), Bicskei József (tárgyfotó), László Orsolya (antropológiai vizsgálat), Horváth Friderika (terra sigillata meghatározása) és Vásáros Zsolt (épület rekonstrukció) szakembereknek.

Az általunk feltárt terület több korszakban is lakott volt. A nagy Bátaszék-Alsónyék lengyeli lelőhely részeként a Lengyel I-II időszakra datálható 55 sírt és 2 épületet dokumentáltunk. A római rétegek alatt 13 bronzkori objektum is előkerült (1 késő halomsíros, 7 kora bronzkori Somogyvár-Vinkovci kultúra), valamint késő vaskori telepjelenségeket tártunk fel.

A kerítőárok

Az útállomás épületét lekerekített sarkú trapéz alakú kerítőárok határolja. Az árok által közrefogott, megközelítőleg 42×43 méter nagyságú terület északi részén helyezkedik el a nagyjából kelet–nyugati tájolású, 34×18 méter nagyságú, szabályos téglalap alakú, kőalapozású, alább bemutatandó épület.

A kerítőárok a pereménél 5–6 méter, az aljánál 2,5–3 méter széles, és átlagosan 2 méter mély. Védelmi funkcióra utaló nyomokat nem találtunk szerkezetében. A feltárás során több olyan megfigyelésre nyílt alkalmunk, amelyek arra utalnak, hogy az árok elsősorban csapadék és talajvíz elvezetésére szolgált. A jelenlegi terepviszonyokkal ellentétben a régészeti korokban a felszín tagolt volt. Az épülettől délre megnyitott szelvényben rendkívül mocsaras, vizenyős mélyedésre utaló réteg található. A kerítőárok déli része e mélyedés irányába 30–40 cm-rel lejt az árok kelti és nyugati szakaszaihoz képest. Ez a szintbeli különbség vitathatatlanul a csapadék elvezetésével magyarázható.

Az épület

Fontos megemlíteni, hogy hatályos jogszabályok miatt nem volt lehetőségünk a területet teljes egészében feltárni. A padlószintet és a falakat, falkiszédeket minden helyiségben elértük, de az esetleges korábbi fázisokról, illetve átépítésekről nincs adatunk. A részben feltárt épületet dokumentálás után geotextillel fedtük le, majd visszatettük. A patak medre ennek következtében áttervezésre került.

A kelet–nyugati tájolású, 34×18 méter nagyságú, szabályos téglalap alakú épület 75 cm szélességű (~ 2,5 római láb) külső tartófalainak csupán az alapozási árkait tudtuk megfigyelni, a

1. kép. Feltárás madártávlatból

2. kép. Az épület ásatás közben nyugatról

köveket teljes egészében kitermelték. A leomlott tetőcserepek viszont az alapozási árkok külső oldala mentén, éles vonallal jelölték ki az eredeti falak vonalát (2. kép).

Az épület keleti oldalán lehetett a kapu, ugyanis itt a fal mentén nem volt megfigyelhető tetőomladék, az árok ezen szakaszán pedig olyan szerkezeti váltást észleltünk, amely a rajta átvezető bejáratra utalt. Az épület belső beosztása is ezt az elgondolást támasztja alá. Az épület a főtengelye mentén szimmetrikusan további belső helyiségekre tagolódik (1. és 4. kép). A 55 cm szélességű (~ 2 római láb) belső falak kőalapozása

helyenként megőrződött. A bejáratnál jobb és bal oldalon szimmetrikusan két-két terazzo padlózatú helyiséget tártunk fel. A belső szobák pontos funkcióit nem tudtuk megállapítani, az északi főfal mentén található 15 m²-es, 3×6,20 méter nagyságú hypocaustum fűtésrendszerrel ellátott helyiség azonban nyilvánvalóan fürdő volt (3. kép).

A ház hátsó, nyugati része szerkezetiileg elkülönül, itt belső falak helyett oszlopok tartották a tetőszerkezetet, egy belső udvart, egybefüggő teret kialakítva. Ezen a részen egyenetlen döngölt agyapadlót dokumentáltunk, amely az épület belseje felé lejt. E hátsó rész főfalait kívülről szabályos közökben kőalapozású támpillérek erősítették (10. kép).

Az épületen kívül, a kerítőárokkal határolt terület déli részén kevés objektum került elő, két kenyérsütő kemencét és egy kutat dokumentáltunk. Ezek az épülettel egy időben voltak használatban, ugyanis a kútban az épület tetőszerkezetéhez tartozó bélyeges tegula került elő. Feltételezéseink szerint erre a területre a kerítőárkon keresztül egy másik bejáraton is be lehetett jutni, de erre egyértelműen utaló jelet nem találtunk.

A kerítőárkon kívüli területen, főként az épülettől keletre, délkeletre az épülettel egy időben használt objektumok, kutak, téglával kirakott kenyérsütő kemencék, valamint gödrök kerültek elő. Az épülethez legközelebb, a feltételezett bejárat közelében három kutat is feltártunk. Ezt a részt igen intenzíven használták az épületet környező egyéb területekhez képest.

Temetőrészlet

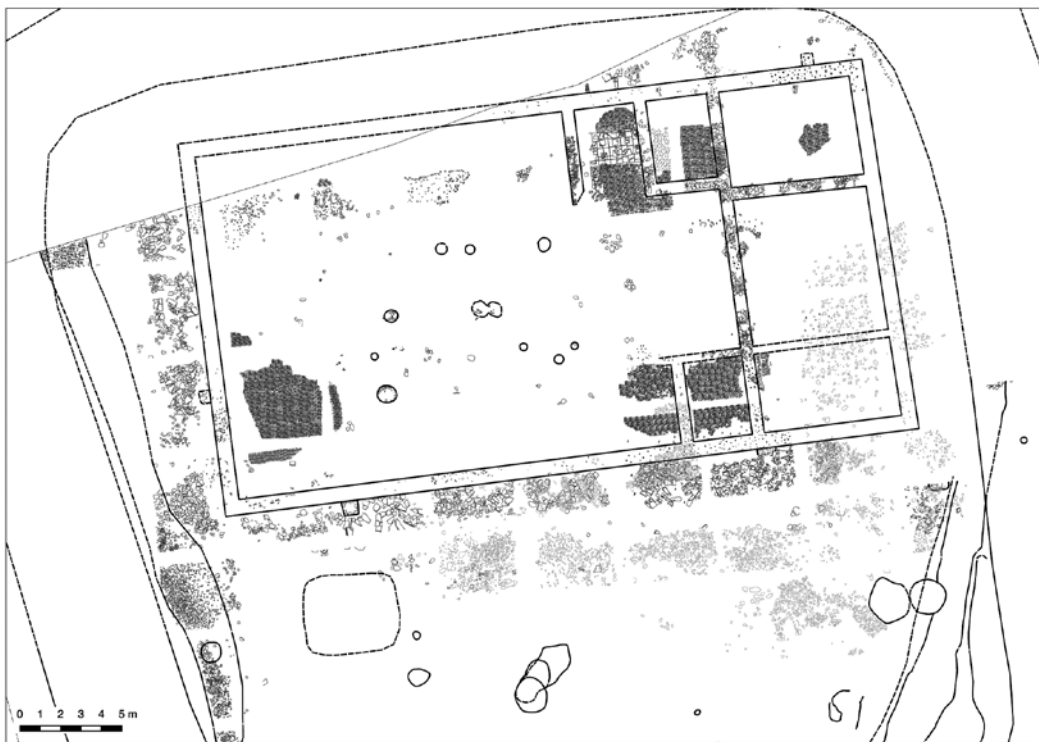
Az épülettől délkeletre, a már említett mocsaras rész túloldalán elhelyezkedő magaslaton vegyes rítusú temetőrészlet található. A feltárt 16 kora császárkori hamvasztásos sírban az időszakra jellemző érem, mécses, üvegedény, ládika, kulcs szerepelt mellékletként. A sírok némelyike még egyértelműen a bennszülött lakosság viseletéhez köthető üvegpaszta gyöngyöt és nyakpercet is tartalmazott.

A hamvasztásos sírok között elhelyezkedő későbbi 14 csontvázas sír többsége melléklet nélküli volt. A néhány, arccal lefelé fekvő váz a mocsaras részen került elő. Az antropológiai vizsgálatok során nem mutattak ki erőszakos halálra utaló jeleket.

Két váznál kerültek elő olyan mellékletek, amelyek alapján ez a temetőrészlet is a római korhoz köthető. Az egyikükön katonai lábbeli volt, amelynek a talpába vert félgömb fejű szegek megmaradtak. A másik datálható lelet egy fiatalon elhunyt nő csuklójára húzott, gagátból készült karkötő volt, amelynek alapján feltételezhető, hogy a temető e részlete a Kr. u. 2. század második felére, esetleg a 3. századra tehető. Ez részben egybeesik a Kr. u. 3. és 4. századra kialakult gagátékszerek nagy népszerűségének időszakával. Közvetlen párhuzamként germaniai és britanniai karkötők említhetők.

3. kép. Az épület belső helyiségei

4. kép. Az épület alaprajza

5. kép. Gagát karkötő

6. kép. Pávadiszes táltöredék

A leletanyag

A lelőhelynek nagyon gazdag a fém-
anyaga, amely részben a feltárás során
végzett folyamatos szisztematikus fém-
keresőzésnek köszönhető. A 6800 m²
nagyságú feltárt területől 1142 érme,
fibulák, ékszerek és egyéb használati
tárgyak kerültek elő.

A térd-, omega- és hagymafejes fibu-
lák mellett fontos megemlíteni a szar-
vast formáló ezüst ruhakapcsoló tűt
(7. kép). Említésre méltóak az email-
al díszített darabok is, mint a kerek testű
emailos fibula, tűtartója fölött kígyófej-
jel (9. kép).

Több gemmás gyűrűt is találtunk.
Ezek többnyire rossz állapotúak, de
egyikük épen maradt; üvegpaszta felü-
letén láthatóan rajzolódik Heros vagy
Mars alakja, feltartott bal kezében lán-
dzsával, jobb kezével pajzsra támasz-
kodva.

Az ékszerek közül a legkülönlegesebb darab egy 16-18 éve-
sen elhunyt nő csontvázának bal csuklóján felfedezett, már
korábban említett, gagátból (a természetben előforduló bitu-
mennel átítatott barnaszén) készített karkötő, amelyet eredeti
sorrendben sikerült kiemelni a sírból (5. kép). A 22 elem
eredetileg bőrszíjra vagy fémhuzalra, esetleg más szerves
anyagból készült zsinórra lehetett felfűzve.

Fontos megemlíteni a két életnagyságnál valamivel na-
gyobb méretű bronzszobor kezeiről származó tömör mutató-
és középső ujjat. A Lajvéron előkerült ujjak esetleg a 2009-ben
Lussonium (a római kori Paks) területén előkerült nagyobb
töredékekkel (egy sarus láb) együtt császárszobor részei lehet-
tek, valószínűsíthetően Septimius Severus vagy fia, Caracalla
szobrához tartozhattak. Ez azonban még természettudományos
vizsgálatok tanúságtételére vár.

7. kép. Szarvas alakú ruhakapcsolótű

8. kép. Korong alakú, fedlapján emailal díszített
pecsétartó kapszula9. kép. Kígyófejes, emailos
ruhakapcsolótű

10. kép. Az útállomás rekonstrukciója

A lelőhelynek nagyon szép terra sigillata anyaga van, döntően a rheinzaberni manufaktúrából. Ez a germaniai műhely a markomann háborúk után (Kr. u. 180) kezd el Pannoniába exportálni. A 6. képen látható, madarakkal díszített táltöredék különösen érdekes technológiával készült, agyagiszap felhordásával alakították ki (*barbotine* technika).

Érmek

A Bátaszék–Lajvér lelőhelyen talált római kori útállomás numizmatikai anyaga több tekintetben is figyelemre méltó. Jelentőségét részint az anyag érdekessége, gazdagsága, részint azonban a megelőző régészeti ásatásoknak az utóbbi években kialakult, néha kényszer szülte módszertana, az ezzel kapcsolatos rendelkezések hatásainak vizsgálata adja.

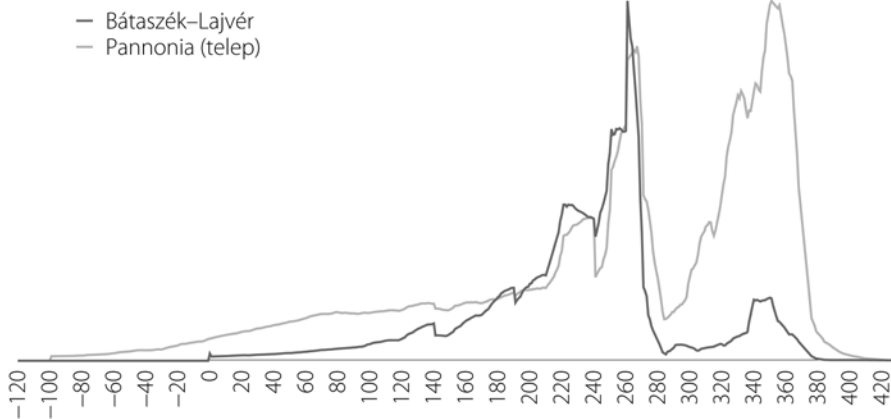
A Lajvér-patak elterelésének útjába eső lelőhelyen az ásatás során rendszeres fémkeresős segítséget vettünk igénybe. A felületet többször is átvizsgáltuk a műszer érzékenységevel arányos vastagságú rétegekben. Amikor a települési rétegenként előrehaladó ásatás során a mélyítés mértéke már túllépte volna a műszer mérési hatósugarát, mindannyiszor újra átvizsgáltuk a felületet. Így azt mondhatjuk, hogy a 6800 m²-es területről a fémleletek – és ami esetünkben a legfontosabb, az éremleletek – gyakorlatilag maradék nélkül a felszínre kerültek. Így volt ez az ásatás kényszerű befejezése előtt is, tehát annak az utolsó rétegnek a vizsgálata során, amelyet rétegtani módszerességgel már nem lehetett feltárni. A régészeti hatóság ugyanis a hatályos rendelkezések értelmében – tekintettel az addig feltárt épített örökségi elemekre – ezen a területen megtiltotta a földmunkát, és így a beruházó elállt a megelőző feltárás további finanszírozásától.

Ennek eredményeképpen az épület legkorábbi rétegét (vagy rétegeit?) nem tártuk fel. Az esetleges korábbi telepjelenségek,

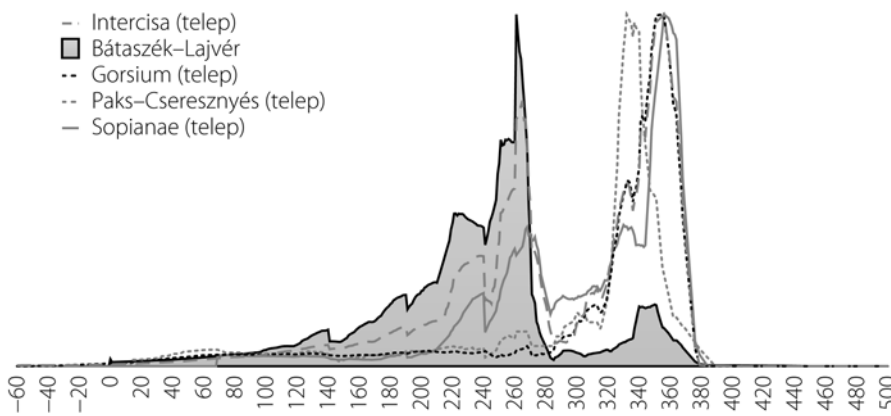
sőt a hozzájuk tartozó leletanyag is a föld alatt maradt, az érmek azonban a felszínre kerültek, mert azok helyét a fémkeresős alkalmazásával célzatosan lehetett felderíteni.

Ugyancsak fontos momentum, hogy a meddőhányót is folyamatosan vizsgáltuk a műszerrel. Ez a tevékenység szintén jelentős, mert ráirányítja a figyelmet a kényszerű sietséggel végzett bontásra, vagy a képzetlen munkaerő alkalmazása által előidézett adatvesztésre, hiszen értékes keltező leletanyag kerül ki az ásatásból a meddőhányóra anélkül, hogy lelőhelyét pontosan rögzíteni lehetett volna. Fontos azonban más szempontból is. Egy lelet „szórvány” minősítése nem jelent azonos mértékű adatvesztést minden így jellemzett pénzről. Komoly differencia van aközött, hogy a veret egy jól dokumentált ásatás meddőjéből kerül-e elő, vagy egy múzeumi fiók alján talált jelöletlen zacskóból, esetleg az isztambuli bazár egyik régiségkereskedésében bukkantunk rá.

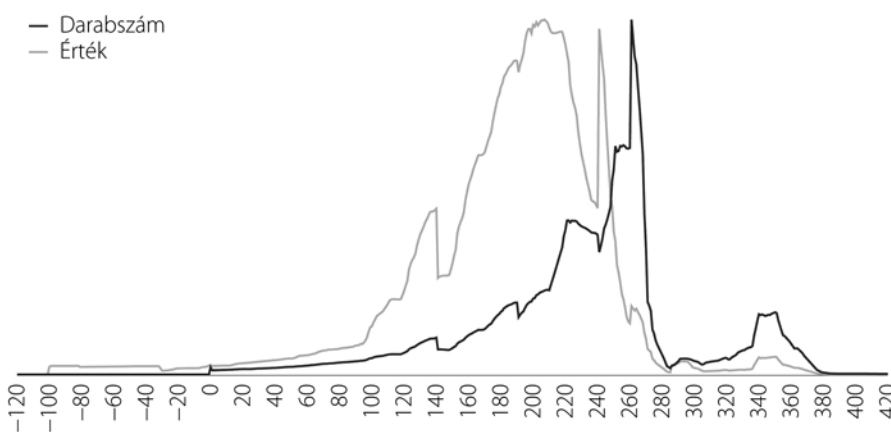
Ásató csapatunk e tekintetben is igyekezett pontos munkát végezni, mert vagy GPS koordinátákkal, vagy a szelvényrendszer jelölésének feltüntetésével határoztuk meg a veretek lelőhelyét szintadattal együtt, vagy feltüntettük, hogy az ásatás melyik, ennél nagyobb egységből (I., II., III. felület) kerültek a hányóba. Minden adatra kiterjedő lelőhely-meghatározással a veretek 56%-a rendelkezik. A maradék 44% valamilyen értelemben szórványnak minősül. Ez is igen nagy mennyiség. Az adott, 6800 m²-es területen pontosan dokumentált 637 veret mindenképpen alkalmas mikro-éremforgalmi következtetések levonására. Az útállomás keltezéséhez, kronológiai jellemzéséhez azonban a szórványleletek tanúsága is igénybe vehető, ez pedig 1137 veretet jelent a Kr. e. 82-től a Kr. u. 5. század közepéig, azaz egy gyakorlatilag négy és fél évszázadot átölő időszakra vonatkozólag. Ez az útállomás méretét (a belőle feltárt területet) tekintve igen jelentős mennyiség: a hasonló méretű és funkciójú gonyúii

1. ábra. Bátaszék-Lajvér és Pannonia települései éremforgalmának összevetése

2. ábra. Néhány közeli település éremforgalma Bátaszék-Lajvér éremforgalmával összevetve

3. ábra. Bátaszék-Lajvér éremforgalmának összevetése a pénzek darabszámának, illetve értékének figyelembevételével

útállomáson talált érmeek harmincszorosa. Mégsem mondhatjuk, hogy abnormálisan sok lenne, hiszen átlagosan mindössze 15 pénzérme földbe kerülését jelenti évente, ami egy olyan helyen, ahol rendszeresen szolgáltatást vettek igénybe az úton járók, egy viszonylag kicsi, intenzíven használt területen, előfordul. Inkább a gönyői adatot tartjuk kevésnek. Ott a mezőgazdasági művelés nagyon lekoptatta a lelőhelyet.

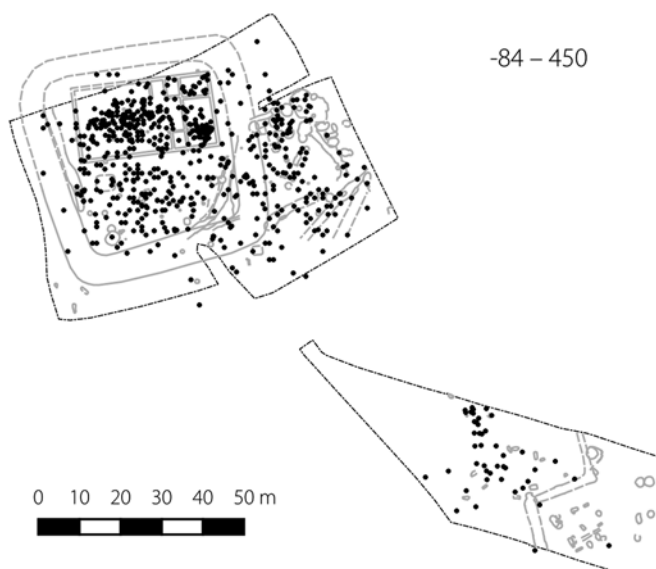
Nézzük ezek után, hogy milyen kronológiai képet adnak a veretek a lelőhely történetéről. Az 1. ábrán darabszámok összevetésével állítottuk párhuzamba Pannonia (15 városi rangú település) éremanyagát a bátaszéki lelőhelyével. Megállapítható, hogy a terület folyamatosan lakott volt, illetve használták azt a foglalástól kezdve a pannóniai éremforgalom megszűnéséig. Ezt valószínűleg kiváló terepviszonyai, a dunai ártér széle és a Lajvér-patakon létesült átkelőpont indokolják.

A foglalástól Septimius Severus trónra lépéséig az átlagos pannóniai szint alatt marad az érme gyakorisága a lelőhelyen. A Severusoktól Aurelianus uralkodásáig terjedő nyolc évtizedben (193–273) a veretek időbeli megoszlása követi az összpannóniai tendenciákat, sőt azoknál valamivel magasabb gyakoriságot mutat. Az első tetrarchia korától kezdve azután visszaesik a lelőhely éremforgalma, és a 4. században végig mélyen az összpannóniai alatt marad.

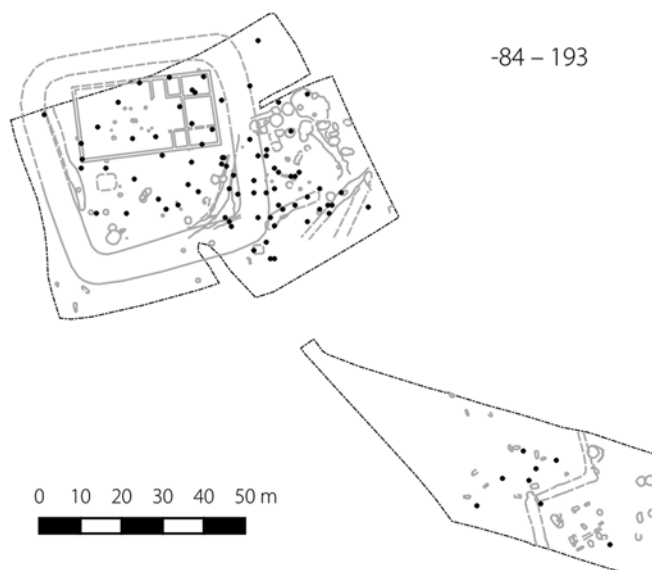
Ez a dinamika nem jellemző általánosan a környezetre. A közeli Gorsium, Intercisa, Sopianae, Paks-Cseresznyés (Lussonium közelében) éremanyagainak kronológiai megoszlása egyaránt különbözik tőle abban a tekintetben, hogy ezeken a helyeken jelentős késő római éremforgalom van (2. ábra).

Ha megpróbáljuk az érme értékét is érzékeltetni a grafikonon, akkor a Hadrianus helytartói működésével, majd később uralkodásával, urbanizációs tevékenységével kezdődő időszak nagyobb hangsúlyt kap az éremforgalomban, a 4. századi visszaesés viszont még plasztikusabban mutatkozik (3. ábra).

Érdekes ezután a mikro-éremforgalmi megoszlást is megvizsgálni a területen (a teljes vizsgált időszakra vonatkozó adatokat a 4. ábra mutatja). A kezdetektől Septimius Severus ura-

4. ábra. Az érmék előkerülési helye
(összesített adatok: Kr. e. 84 – Kr. u. 450)

5. ábra. A Kr. e. 84 és Kr. u. 193 közé datált érmék
előkerülési helye

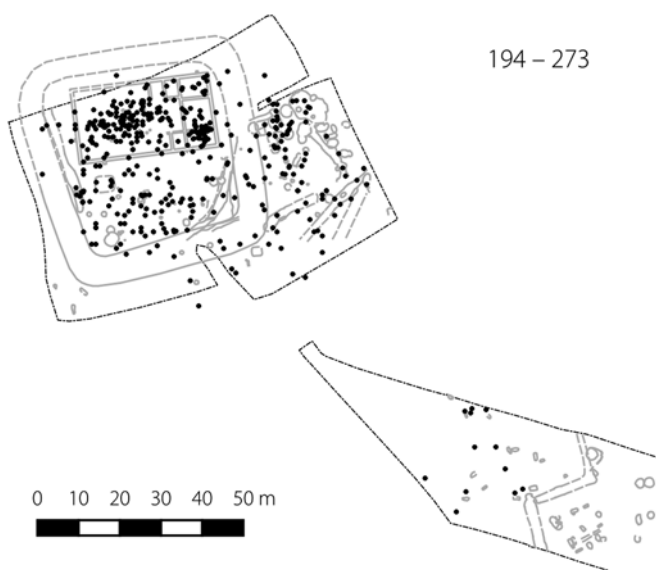
lomra kerüléséig 84 veret helyét tudjuk pontosan meghatározni (5. ábra). Az érmek zöme a központi terület délkeleti negyedéből, nagyrészt az árokkal körülvett terület szélén, sőt azon kívül került elő. A temetőt azonban használják, jelül annak, hogy itt folyamatos, állandó a megtelepedés.

A következő nyolcvan évből, 193–273 között 411 veret pontos helyéről van információnk, ötször annyiról, mint amennyi az előző kétszáz esztendő alatt a földbe került (lásd a 6. ábrát). Ezek a pénzek már szignifikáns sűrűsödést mutatnak, elsősorban a köépületen belül a zárt udvarban, és különösen a bejáratától délre eső sarokszobában. De érzékelhetően intenzív a területhasználat az épülettől délre a kerítőárkon belül is, va-

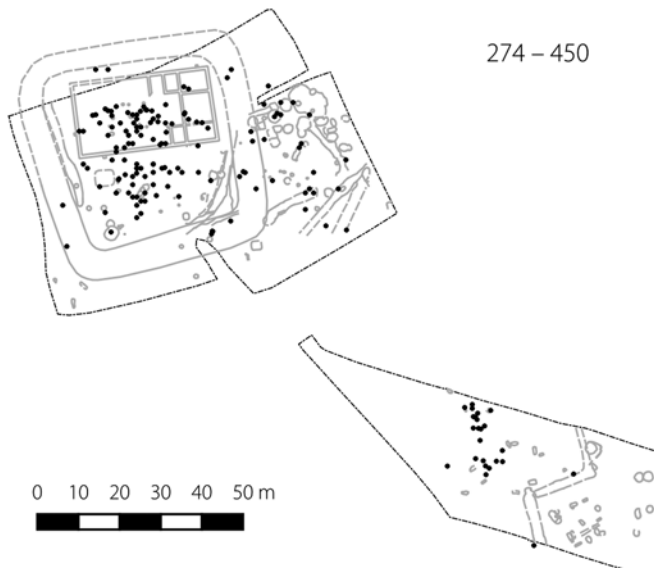
lamint az árkon kívül az épület bejáratával szemben. Mindez egyértelműen utal arra, hogy a köépületet ebben az időszakban építették és használták intenzíven. Valószínűleg a kerítőárok is egykorú vele. Amint arról fentebb már írtunk, ennek az ároknak nem védelmi, hanem vízvezető funkciója a valószínű, erre pedig a köépület létesítése ösztönözhatta az itt élőket. Ahhoz a sűrűséghez képest, amit az épület és közvetlen környezete mutat, különösen a korábbi időszakokkal összevetve, a temető rész használata nem változott. Itt is vannak veretek e korszakból, de nem több annál, mint korábban. Ennek az az oka, hogy az útállomás átkelő forgalmat bonyolított, és az a sok ember, aki itt megfordult, nem ide temetkezett. Az állandóan itt élők száma nem változott a 2. századi állapotokhoz képest.

Az aurelianuszi pénzreformot követő kb. 110 év alatt 142 veret pontos helyét ismerjük (7. ábra). A pénzek előfordulásának sűrűségére ezen időszak alatt talán az a legjellemzőbb, hogy az árkon kívüli, eddig folyamatosan és erősen frekvenciált terület egyre üresebb. Az árkon belül és az épület belsejében is jól érzékelhetően több pénzt vesztek el az utasok, mint kívül. A temetőt viszont, különösen II. Constantius alatt, intenzíven használták. Bár az ekkor vert pénzek értéke messze alatta marad a korábbi időszakokban használt érmekének, az bizonyos, hogy élt itt populáció, amelynek szüksége volt a temetkezési helyre.

Ez a rövid kronológiai, mikro-éremforgalmi áttekintés érthetővé teszi a veretek verdék szerinti megoszlását a bátaszék-lajvéri éremanyagban (8. ábra). A veretek sora a kelta éremverés (Dunaszekcső) darabjaival kezdődik. Az összes éremnek csaknem a felét a Róma-városi verde pénzei teszik ki, és kétharmad részben Rómával együtt a Birodalom nyugati verdéi (főként Mediolanum-Ticinum, Aquileia, Siscia, Sirmium). Azokban a leletegyüttesekben, amelyekben a 4. századi veretek nagyobb súllyal szerepelnek, a közeli Siscia jelentősége általában nagyobb, itt azonban Róma után csak a második helyen szerepel.

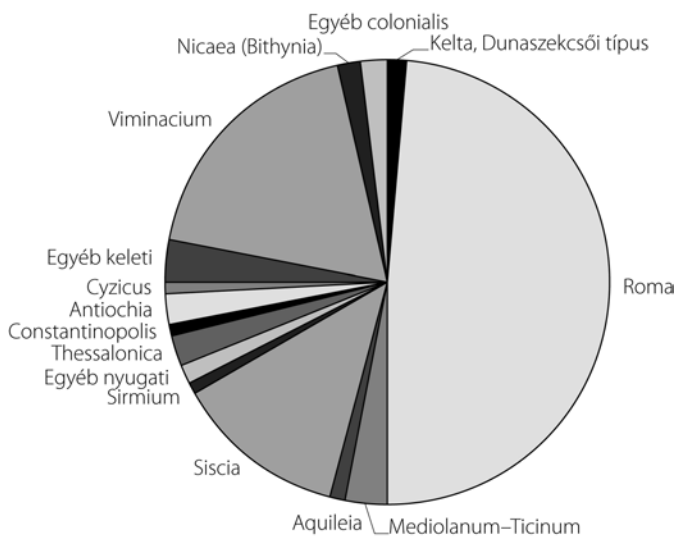

6. ábra. A 194 és 273 közé datált érmék előkerülési helye

7. ábra. A 274 és 450 közé datált érmék előkerülési helye

A maradék egyharmad a keleti verdékből származik, és ezen belül a coloniális verdék száma különösen jelentős. A 239-től 257-ig termelő Viminacium Rómát követően a második legnagyobb verde a lelőhely éremanyagában, de a bithyniai Nicaea is értékelhető mennyiséggel szerepel a verdék között. A birodalmi éremverés keleti verdéi sem hiányoznak (elsősorban Thessalonica, Constantinopolis, Antiochia és Cyzicus).

8. ábra. A veretek verdék közötti megoszlása

Érezhető, hogy a balkáni provinciákhoz, a birodalom keleti feléhez közel vagyunk, a limesút mentén egy olyan útálló-máson, amely nem tudta felhívni magára I. Valentinianus limes-rekonstrukciós stratégiának a figyelmét.

Az épület értelmezése

A lelőhely úti lóváltó állomás, pihenőhely, latin szóval *mutatio* vagy *mansio*, tehát civil létesítmény lehetett.

A természet nyújtotta lehetőségek már korábban is alkalmat adtak itt a megtelepedésre. Nyilvánvalóan volt mezőgazdasági termelés is, bár arra a Sárrét ingoványai csak korlátozottan voltak alkalmasak. Viszont rendelkezésre állt a hatalmas ártéri vadvíz-ország. Az állatsontok vizsgálati eredményei alátámasztják, hogy a római korban ez a terület egy ártér szélén, intenzív vizes élőhely közvetlen közelében helyezkedett el. A vad állatok szokatlanul magas fajgazdasága arra utal, hogy a lelőhelyen alkalmasszerű vadászattal és halászattal egészítették ki a húsforrást.

A limesút szakaszos, fokozatos kiépülésével, amely már a 2. századra esett, hamar nyilvánvalóvá vált aztán, hogy a terület legfőbb értéke nem a természeti adottságokban van, hanem stratégiai elhelyezkedésében a határ menti fő közlekedési útóer fontos pontján, egy patak átkelőjénél. Az éremforgalom felfutása mutatja, hogy ez a kereskedelmi szolgáltatói „üzletág” már az épület jelenleg dokumentálható formája előtt is létezett. Bizonyosnak tűnik azonban, hogy a limes-vidék Severus-kori felvirágzása adta meg a kedvező gazdasági környezetet a köépület emeléséhez. A dunai limes közlekedési értéke jelentős részben maga a folyó volt. Ezt a rajta bonyolódó távolsági kereskedelem gyakorlatából ismerjük. Ezért lehetett rentábilis egy rheinzaberni sigillata-manufaktúra exporttevékenysége a Lajvér torkolatának közelében. Azonban azokon a szakaszokon, ahol a Duna ártere mérföldekre távolította a nyílt vizet a településektől, még fontosabbak voltak a limesút létesítményei.

A severusi lendület az első tetrarchia idejéig tartott. Probus (276–282) pannoniai meliorációs törekvéseiről (mocsár-lecsapolások, szőlőtelepítés Sirmium környékén) antik források számolnak be. A birodalom általános válsága a 3. század utolsó harmadában azonban egyre veszedelmesebb helyé tette a dunai limest. (Ennek a válságnak egyik eseménytörténeti megnyilvánulása volt a jazyg-roxolán betörés, amely nemcsak ott éreztette hatását, ahol rombolással járt együtt, hanem ott is, ahol csak egzisztenciális bizonytalanságot eredményezett.) A válságot megoldó dominátus államszervezeti berendezkedése megváltoztatta a prioritásokat a birodalom úthálózatában, és ezzel összefüggésben a gazdasági életben is. Ez ugyan stabilitás volt a mi lelőhelyünkre nézve is, de alacsonyabb fordulatszám, mint a 3. század derekán.

A feltárás során arra utaló nyomot, hogy a lelőhely támadás vagy betörés áldozatául esett volna, nem találtunk, a planírozási rétegek és a rómaiak által kisedett falak is inkább arra engednek következtetni, hogy egyszerűen nem használták tovább a területet, és az épületet módszeresen felszámolták.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a lelőhely a limesút használatához kötődő civil létesítmény, pihenőhely és lóváltó állomás volt. Hasonló szerepű szolgáltató egység, mint a mai

autópályák mentén található, egy-egy jobban felszerelt töltőállomás. Az úthoz kapcsolódó, egymástól egyenlő távolságban elhelyezkedő katonai létesítmények, táborok és őrtornyok hálózatrendszerébe nem illeszkedik, ezzel is bizonyítva polgári jellegét. Fenntartása azonban stratégiai érdek volt, mert a li-

mesút határvédelmi és kereskedelmi, postaforgalmi szempontból egyaránt fontos lehetett. Így formája, mérete, beosztása bizonyos szabványokat követ, amelyre vonatkozó legközelebbi analógia a Gönyű határában 2007 nyarán feltárt hasonló útállomás.

Bibliográfia

- Bíró Sz. 2008. „Római kori útállomás Gönyűn”: *Ókor* 7/3, 101–104.
- R. Facsády A. 2009. *Aquincumi ékszerek*. Budapest.
- Gaál A. – Lőrincz B. 1998. „Maximinus Thrax mérföldköve Alsónyék határából”: *Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve* 20, 7–18.
- Redó F. 2008. „The Regularities of Coin-Accumulation, and the Coin-Circulation Based on Settlement-Materials in Pannonia”: A. Posluschny – K. Lambers – I. Herzog (szerk.): *Layers of Perception. Proceedings of the 35th International Conference on Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology (CAA)*. Bonn, 376 (teljes szöveg: http://proceedings.caaconference.org/paper/122_redo_caa2007/).
- Visy Zs. 1989. *A római limes Magyarországon*. Budapest.
- Visy Zs. 2000. *A ripa Pannonica Magyarországon*. Budapest.